

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 24. julija 1867.

Gospodarske stvari.

Kako z mladimi konji ravnati, da jih kovač lahko kuje.

Iz Podbrezja je došla „Novicam“ prošnja, naj naznanijo, kako bi se dali mladi konji ukrotiti, da jih kovač more podkovati.

To vprašanje, „Novicam“ postavljeno, je vredništvo dalo učeniku podkovstva na naši učilnici in prvemu kovaškemu mojstru naše dežele gosp. Skalè-tu, naj odgovori on sam.

Tako-le se glasí njegov odgovor:

„Z mladimi konji, ki pridejo kovaču prvokrat v roke, se mora zeló zeló prijazno in rahlo ravnati, sicer je gotovo, da se popačijo za dolgo ali za vselej. Treba je tedaj, da hlapec že v štali mlademu konju večkrat noge zaporedoma rahlo vzdiguje in zopet doli postavlja. Ko je mladi konj že tega navajen, naj hlapec noge nekoliko časa tako drži, kakor se pri podkovanju držé. Ko je konj že tudi tega navajen, naj večkrat po kopitih s kakošnim kladvom rahlo potrka. Ako je nevajeno žebe pri teh skušnjah nepokojno in se kviško spenja ali z nogami bije, naj se vzdigovanje nóg z lepo in z božanjem, pa vmes tudi z ostro in glasno besedo poskuša — brez vse druge sile. Potrpljivosti je pred vsem treba.

Še le potem, ko se je mladi konj v več dneh navadil, da mirno hlapcu nogo dá, se peljá v kovačnico.

S takimi konji, katerih kovač še ne pozná in o katerih ne vé, ali se dajo radi podkovati ali ne, naj kovač posebno skrbno ravná, da njih razvade in njih muhe izvé. Sploh pa naj si kovači to zapomnijo dobro, da se dá z lepo veliko več opraviti kakor z grdo, in da sile je med stokrat komaj petkrat treba.

Konj je po natori svoji krotka pa boječa živina; saj ne vé, kaj se ima z njim zgoditi, ko ga kovač prvokrat neusmiljeno za noge zgrabi, po kopitu rezati in razbijati začinja. Mislite si, da še otroku mora mati dobro dopovedati, predno mu začne nohtove na nogah porezovati.

Ali se je tedaj čuditi, da mlada neumna živinica, vsa strahú plašna, se podkovanja bojí, ker ne vé, kaj se bo z njo zgodilo! Ali je čuda, ako se podkovanja bojí, če se kovač po živinsko nad njo dere, s kladvom, kleščami ali še s kozó konja po rebrih bije, ali mu žebelj v žive dele kopita zabije? Tako postane živina strahú oporna.

Al z lepo, čeravno je večkrat dolgočasno, se vendar dá naposled ukrotiti, da se mirno dá podkovati.

Če se kónj ne dá rad podkovati, je treh rečí posebno potreba: 1) da se kónj obrzdá z oglavnikom (Kappzaum); 2) da se en prav pameten človek konju pred glavo ustopi, ga nepremaknjeno ostro in srpo v oči gleda in ga z oglavnikom igraje moti; 3) da se vse drugo s poti spravi, kar bi utegnulo konju misli kam drugam obračati.

Ko je to vse pripravljeno, se začne noga za nogo počasi vzdigovati, pa na tla postavlja.

Držáč, to je tisti, ki kovaču nogo drží, se mora s konjem seznaniti, mora konja po glavi in po nogah z roko božati, in tako počasi nogo gori vzdigovati. Med tem, ko se to godí, mora tisti, ki konju pred glavo stoji, nepremaknjeno konja v oči in na ušesa gledati, in ako le kaj malega zapazi, da se hoče konj spuntati, takrat naj brž, predno je še konj brcnil, nad njim „stoj!“ zavpije, ga hudó in srpo v oči gleda in z oglavnikom rukne, da že takrat nepokojnost zatare, predno konj še kaj napačnega stori. Namen se mora že kaznovati!

Sicer se mora s konjem tako ravnati, da nikamor drugam oči ne obrne, kakor na tega, ki mu pred glavo stoji.

Če pa konj mirno in potrpežljivo stoji, naj ga prijazno po njegovem imenu kliče, gladi, boža nad očmi, po čelu in na sencih.

Če je pa konj tako popačen, da se s tem ravnanjem ne dá ukrotiti, ter si ne pustí noge vzdigniti, ampak le brca, takrat je treba ga tako dolgo z oglavnikom rukati, dokler se potiti ne začne.

Lejte! to je vsa skrivnost, po kateri se dajo tudi najhujši konji večidel ukrotiti. Al tega ravnanja se mora kovač stanovitno in potrpežljivo držati. Potrpežljivost in mrzla kri brez vse jeze bo svoj namen dosegla.

Držáč se ne sme nikoli prenehliti, pa tudi noge preveč vèn vleči in ne previsoko držati.

Tako ravnaje podkujemo najhujše konje v naši kovaški šoli v Ljubljani, tako, da ljudje mislijo, da znamo coprati, ako hudega konja, kateremu nikjer niso bili kos, mirno in brez vse sile podkujemo, in vendar je le srpi pogled v oči konjeve, ob pravem času ruk z oglavnikom in pa ostra beseda „stoj!“ naša — copernija.

P. Skalè, učenik podkovstva.

To je tisto „kovanje brez sile“ (Hufbeschlag ohne Zwang), ktero je že pred 40 leti popisal ogerski ritmojster Balassa, in ktero potrdijo vsi kovači, ki niso mojstri-skaze.

Obrtnijske stvari na Kranjskem.

Dostavek.

V poslednjem listu „Novic“ je bilo rečeno, da ondi imenovani naši rokodelci ne zadostujejo sedanjim zahtevam zato, ker so zaostali v podučjenju. Toliko več veljá to, kar se tiče zidarstva.

Na Kranjskem je bilo nekđaj obilo lesá, ki je imel nizko ceno; zato si je Kranjec večidel izdeloval potrebna poslopja iz lesá; zidarja pri taki navadi ni potreboval; celó naravno je tedaj bilo, da se je le malokdo sè zidarstvom pečal, še manj pa v njem napredoval.

Pri postavljanju zidanih poslopij so večidel najemali v zidarstvu veliko bolj izurjene Lahe (prav za prav Furlane) in ti odnašajo leto za letom lepe denarje

iz dežele, med tem, ko so naši domači delavci prisiljeni po daljnih deželah zaslužka iskati.

Znano je, da skor vsa delavna možka mladež iz ribniške in loške doline, tudi iz loškega potoka hodi leto za letom na Hrvaško in Slavonsko les sekati in pa žagati. Pri tem delu si le malo prisluži, med tem ko pri nas Lah sè zidarstvom lepe novce služi.

Zakaj bi se taki fantje ne poprijeli zidarstva?

Pri zidarjih dobí vsak priden učenec koj nekoliko dnine, da mu je mogoče živeti. Kakor hitro se malo izuri, se mu zaslužek pomnoži in v treh letih ima pazljiv učenec priložnost, se izuriti v vseh zidarskih delih. Izurjen zidar si more v svesti biti, da mu dela ne zmanjka; vsak mojster ga bode vesel, ga bo dobro plačeval, pa tudi hišni gospodarji ga bojo iskali za manjša popraviljanja po hišah, za izdelovanje umetnih rusovskih peči, nepotratnih ognjišč, bednov iz cementa, vzdovanje kotlov itd.

Visoka cena lesa v sedanjih časih naklada slehernemu gospodarju dolžnost, skrbeti, da si prihrani drv in družega lesa kolikor koli mogoče za prodajo. Zato mora gledati, da hišno kurjavo z malim opravi, in v to mu ravno umetna peč in ognjišče veliko pripomoreta.

Fantje tedaj na noge; skrbite, da se umnega zidarstva do dobrega naučite; da so vam Lah učenički, ni vas treba sram biti, saj mora vsakdo učenika imeti, kajti z nebes še noben izučen zidar, noben izučen malar ali kakoršen koli umetnik ni padel. Izurjenim vam ne bode trdo hodilo za zaslužek in ne bo vam treba tujcev sè silo odganjati; ako jih dosežete ali celó prekosite s svojim znanstvom, jih tukaj ne bo treba in sami ob sebi se bodo drugam pomaknili. Ko bi bili naši mladi zidarji že pred 20 in 30 leti začeli prav pazljivo Lahom na prste gledati, kako to in uno delajo, in bi jih bili popraševali še za to in uno, bilo bi jim vse to dobra djanska (praktična) šola, in ko bi bili še obrtnijske šole imeli in pa v domačem jeziku pisane knjige s primernimi podobami, da bi jih mladi zidar domá v roke vzel in prebiral, že davnej bi imeli izvrstnih domačih zidarjev na kupe, saj je že Vodnik pel Kranjcem:

— — — za uk si pribrisane glave.

Lažnjivcem na sramoto, — nalaganim v razjasnilo.

„Kaj neki dela dr. Bl., da zagovarja to, da se vsak berač ženiti sme?“ — S temi besedami so sprejeli te dni v Horjulu nekteri možje mojega prijatla gosp. P.

Vajen sem že mnogo let, da vrage, ki bi mene in moje enako misleče prijatle, ki se borimo za narodove pravice, radi v žlici vode potopili, kujejo laži na cente in čem grja je laž, tem raje jo puščajo iz sebe. En tak poseben vrage je menda na Vrhniki. Brž ko ne tudi od njega izvira ta laž, ki mi jo je g. P. naznanil iz Horjula.

Da stavim lažnjivca na sramoto in podučim nalagane, ni mi treba družega nič, kot svetu le ponoviti, kako sem se zoperstavljal takim ženitvam, ki so gotovo nadloga sošeskam. V 17. seji 9. aprila 1864 (glej stenografično sporočilo stran 8 itd.) sem v slovenskem jeziku od besede do besede govoril tako-le:

„Ker sem čast imel v tistem odboru sedeti, ki je pretresaval to zadevo in sem glasoval z večino, mislim, da je moja dolžnost, da odkrijem tiste vzroke, ki so večino do tega pripeljali, da je nasvetovala predlog tako, kakor ga je slavni zbor danes zaslišal.

Večina je za dolžnost spoznala, da odbor

slavnej vladi izreče, kaj dežela želi in kaj dežela potrebuje, po besedah, ki jih je častiti moj predgovornik nekoliko razložil.

Kako potrebno je, da se posamnim deželam varuje avtonomija, kaže zopet nam ta zadeva o zakonskih konsenzih.

Če bi bil državni zbor sklenil, da po vsem cesarstvu je odpravljen zakonski konsenz in bi bil ta sklep potrjen po Njih Veličanstvu, izbudila bi bila ta postava po vsej deželi zato prav veliko nevoljo. (Dobro!) Zato ministerstvo tudi ni prave poti hodilo, da je državnemu zboru v sklep predložilo postavo o porodnišnicah, pa je ni, kakor se je častiti poslanec pl. Wurzbach krepko branil, popred predložilo deželni zborom. Če bode postava o porodnišnicah imela nasledke za hiše najdenecv, v silne stroške pride naša dežela že samo v Trstu, morebiti 20.000 do 30.000 gold., v stroške in nadloge, ktere bodo naš deželni zaklad na kant djale.

Kadar ministerstvo predlaga postave, po katerih se imajo stroški iz državne kase plačevati, prav je, da jih predlaga državnemu zboru, — al kadar predlaga postave, po katerih imajo posamne dežele sè svojim denarjem plačevati, takrat naj se vprašajo dežele, to je namestniki njih, deželni zbori!

Zato je ministerstvo prav storilo, da o zakonskih konsenzih povprašuje dežele, da one povedó, kako in kaj?

Če hočemo zvesti namestniki biti našej deželi, moramo na glas reči, da naša dežela neče te postave, po kateri bi bilo dovoljeno, da bi se vse vprek ženilo in možilo, kakor koli kdor hoče. — To je dosti očitno pokazala že s tem, da vkljub temu, da zakonskih konsenzov ni po postavi bilo, pa jih je zoper postavo vendar imela. To, gospôda, je menda vendar dosti očitno glas!

In če je dosihmal tako bilo, kako naj bode v prihodnje?

Če vprašamo vso deželo, — vse občine bodo enoglasno odgovorile, da nečejo, da bi se brez njih dovoljenja vse povprek ženilo, ampak, da one dovolijo, — in njim in samim njim gre beseda prva in sama, ker one imajo po občinskem zakonu dolžnost, ubogim svojim živež dajati; — kdor pa ima dolžnosti, mora tudi pravice imeti!

Ugovarja se: 1. da ženiti se, je človeku pravica. To ni skozi in skozi gotovo; — po plemenu iti, to je res prirojen nagib; ali v zakon stopiti, to je drugo, to je privilegij, ki ima velike nasledke za občine. — Prirojena pravica je človeku prva, da se pri življenju ohrani; po takem ima vsak človek pravico zahtevati, da mu jesti damo, kolikor potrebuje — ali kdo naj mu dá, to je važno vprašanje. Na svetu ne more vladati absolutna svoboda — to bi bila razuzdanost; človek človeka omejuje, da ne sega nobeden predeleč, da ne stopi v pravico družih. Če bi absolutna svoboda tako daleč segala, kam pridemo? — v komunizem. Ugovarja se 2.: da bodo občine samovoljno ravnale in da ne bodo nalašč včasih dale dovoljenja. To ni bilo in ne bo! Pa saj so še rekurzi zoper tako samovoljnost. Meni je dobro znano, da po kmetih se tudi zdaj ni ovirala ženitev, če kdo le kajžico ima, če ima le kako rokodelstvo, dá se mu dovoljenje. Če se pa hoče ženiti le hlapec ali kak drug vlačug, kakor pravijo po kmetih le „na roke“ ali celó le „na hlače“ (smeh), tacim ne dadó dovoljenja, ker se bojé beračev s celo kopo otrôk.

Pogledimo doli na Poljane naše, na Šentpetersko predmestje in videli bomo žalostne nasledke, kateri so prišli od tod, da se je prelahko mogel vsak delavec